



Βιτσέντζος Κορνάρος

Ενότητα 6η: Εισαγωγικά στον *Ερωτόκριτο*

Αναστασία Μαρκομιχελάκη

Επίκουρη καθηγήτρια

Τμήμα Φιλολογίας



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

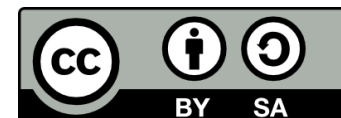


ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ



Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.





Εισαγωγικά στον *Ερωτόκριτο*

Ενότητα 6η: Μάθημα 6ο

Περιεχόμενα ενότητας

1. Σύγκριση ανάμεσα στους δύο μάρτυρες του έργου: το χειρόγραφο του 1710 και την α' έκδοση Βόρτολι, του 1713.
2. Η δομή και η οργάνωση του έργου.
3. Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*.
4. Η μετρική του *Ερωτόκριτου*.
5. Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*.



Σκοποί ενότητας

- Στόχος της εισαγωγικής αυτής ενότητας είναι η σύγκριση των δύο μαρτύρων του έργου (του χειρόγραφου του 1710 και της α' έκδοσης Βόρτολι, του 1713), η κατανόηση της δομής και της οργάνωσης του έργου, η αναγνώριση του γραμματειακού είδους στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος* και η διερεύνηση της μετρικής και των ρητορικών σχημάτων του κειμένου.





Μάρτυρες του έργου: το χφ του 1710 και η α' έκδοση
Βόρτολι, του 1713.

Σύγκριση ανάμεσα στους δύο μάρτυρες του έργου

Σύγκριση ανάμεσα στους δύο μάρτυρες του έργου

Συγκρίνεται το ίδιο χωρίο:

Α. στο χειρόγραφο, στίχοι Β 1855-1872 (από το αφιέρωμα των 7 Ημερών της εφ. *Καθημερινής* (11/6/2000) στον *Ερωτόκριτο*, σελ. 18)

Οποιός σαν ξύλο ολόξερο που εις τη φωτιά σιμώσει, 1855

πιάνει ζιμιό από τη φωτιά, η βράση όντα του δώσει,
και βγάνει την αναλαμπή με δίχως να καπνίσει,
καίγεται, κι ώστε που κρατεί, δεν ημπορεί να σβήσει,

έτσι και ο Χαρίδημος μ' αγγούσα εγροικήθη

στα λόγια του Δρακόμαχου και πάραυτας 'κεντήθη. 1860

Μ' απόξω δεν του φαίνετο, γιατί καπνό δεν κάνει
και τη λαλιά οχ το στόμα του πολλά γλυκειά τη βγάνει.



Σύγκριση ανάμεσα στους δύο μάρτυρες του έργου

Συγκρίνεται το ίδιο χωρίο (συνέχεια):

Α. στο χειρόγραφο, στίχοι Β 1855-1872

ΚΡΗΤΙΚΟΣ. Λέγει: «Δεν θέλω παινεσιές, κάμε να το κατέχεις·
μα κάμε, έλα μάλωσε κι απόκεις δίκιον έχεις·

κι αμάθητος τ' αμάθητου ποτέ δεν αρμηνεύει·

1865

οχ τον μαθημένο ο αμάθητος το μάθημα γυρεύει:

και ριζικό είχα σήμερα κ' ήρθα να μ' ορμηνέψεις,

τα δεν ηξέρω να μου πεις και να με δασκαλέψεις·

μα βλέπεσε, κι ο μαθητής πολλές φορές κομπώνει

και με κλεψιά και πονηριά το δάσκαλο λαβώνει.

1870

Δος μου να μάθω γλήγορα κ' η ώρα μάσε βιάζει

κι οπού σπουδάζει στη δουλειά απονωρίς σκολάζει».



Σύγκριση ανάμεσα στους δύο μάρτυρες του έργου

Β. στην έκδοση του 1713 (σε επεξεργασία Γ.Π. Σαββίδη), στίχοι Β 1849-1866

Σαν ένα ξύλο απόξερο, που στη φωτιά σιμώνει,
πιάσει ζιμιό, κι άψει φωτιά, η βράση σαν του δώσει, 1850
κ' εβγάλει την αναλαμπή, με δίχως να καπνίσει,
κεντήσει, κι ώστε να κρατεί, πλιό δεν μπορεί να σβήσει—
εδέτσι κι ο Χαρίδημος μ' αφούσαν εγρικήθη,
στα λόγια του Δρακόμαχου, και πάραυτα εκεντήθη.
Μ' απόξω δεν του εφαίνουντον, γιατί καπνό δεν κάνει, 1855
και τη λαλιά απ' το στόμα του πολλά γλυκειά τη βγάνει.



Η παράδοση του κειμένου

Β. στην έκδοση του 1713 (σε επεξεργασία Γ.Π. Σαββίδη), στίχοι Β 1849-1866 (συνέχεια)

ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Λέγει· "Δε θέλω καυχιστεί, κάμε να το κατέχεις,
με ακάτεχον εμάλωσα, κ' εις τούτο δίκιον έχεις.

Κι ο ακάτεχος του κάτεχου ποτέ δεν του αρμηνεύγει,
στον κατεχάρη ο ακάτεχος το μάθημα γυρεύγει.

1860

Και Ριζικό είχα σήμερα, κ' ήρθες να μου αρμηνέψεις,
τά δεν κατέχω, να μου πεις και να με δασκαλέψεις.

Μα βλέπεσε, κι ο μαθητής πολλές φορές κομπώνει,
και με κλεψάν και πονηριάν το δάσκαλο λαβώνει.

Δος μου να μάθω γλήγορα, κ' η ώρα μας-ε βιάζει,
κι οπού σπουδάζει τη δουλειάν, απονωρίς σκολάζει."

1865





**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Η δομή και η οργάνωση του έργου

Η δομή και η οργάνωση του έργου

- Σημαντικό στοιχείο οργάνωσης του έργου είναι η **διαίρεσή του σε 5 μέρη**, που δεν υπήρχε στο ιταλικό/γαλλικό πρότυπο. Ο χωρισμός αυτός βρίσκεται στο κείμενο της έκδοσης και όχι στο χειρογράφο. Οι τομές ανάμεσα στα μέρη αυτά δεν είναι πάντα οριακές και απόλυτες.
- Έχει προταθεί ότι η διαίρεση αυτή δεν υπήρχε στο αρχικό κείμενο. Προστέθηκε είτε από τον ίδιο τον ποιητή σε μεταγενέστερη επεξεργασία, είτε από κάποιον αντιγραφέα στο 100 περίπου χρόνια που το έργο κυκλοφορούσε μόνο χειρόγραφα.



Η δομή και η οργάνωση του έργου

- **Επιχειρήματα υπέρ του χωρισμού** από τον ίδιο τον ποιητή:
 - i. Παρόμοιες χρονικές εκφράσεις στην αρχή του Β' και Δ' Μέρους.
 - ii. Ανωτερότητα (σύμφωνα με τον Αλεξίου) του κειμένου της έκδοσης έναντι του χειρογράφου.
 - iii. Κάθε μέρος έχει ένα κεντρικό επεισόδιο:
 - α. επίσκεψη της Αρετούσας στο σπίτι του Ρωτόκριτου και ανακάλυψη των χειρογράφων του,
 - β. μονομαχία Κρητικού-Καραμανίτη,
 - γ. συζήτηση Ρωτόκριτου-Πεζόστρατου για να ζητήσουν την Αρετούσα από το βασιλιά,
 - δ. διάσωση του βασιλιά από τον Ρωτόκριτο και υπόσχεση του πρώτου να τον κάνει κληρονόμο του,
 - ε. πλαστή ιστορία του Ρωτόκριτου στην Αρετούσα.
 - iv. Εναλλαγή του ύφους από Μέρος σε Μέρος.



Η δομή και η οργάνωση του έργου

- Ο David Holton, που έχει μελετήσει «Πώς οργανώνεται ο *Ερωτόκριτος*», διαπιστώνει ότι έχουμε «ένα συγγραφέα προικισμένο με εξαιρετικά οργανωτικό ταλέντο».
- **Από τα 5 Μέρη, το πιο «δραματικό» (=διαλογικό) είναι το Γ'.** Εκεί ο διάλογος καταλαμβάνει το 62% των στίχων. Κεντρικό του πρόσωπο είναι η Αρετούσα, με το 29% των διαλόγων, ενώ αντίθετα ο Ρωτόκριτος έχει μόνο το 19%. Το Μέρος όμως όπου θα φανεί περισσότερο το «οργανωτικό δαιμόνιο» του Κορνάρου είναι το Β', η Γκιόστρα.





ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Το γραμματολογικό είδος στο
οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος***

Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

- Ανδρέας Κάλβος: «το μονότονον των κρητικών επών». Ωστόσο, ο γραμματολογικός αυτός χαρακτηρισμός (έπος) δεν ευσταθεί για τον *Ερωτόκριτο* επειδή δεν έχει σχέση με ιστορικά γεγονότα και με έναν κύκλο ευρύτερα γνωστών προφορικών ασμάτων (Στ. Αλεξίου).



Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

Γνώμες

- «Ο *Ερωτόκριτος* αποτέλεσε το κατεξοχήν ‘παρεξηγημένο’ κείμενο της γραμματείας μας: ας μην ξεχνάμε ότι, παρά την, αδιαμφισβήτητη σήμερα, λόγια και προσωπική προέλευσή του, ο *Ερωτόκριτος* έγινε κατά καιρούς δεκτός και αγαπήθηκε ως παραλογοτεχνικό, ‘δημοτικό’, περίπου ανώνυμο έργο, ενώ η κριτική στάθηκε πάντα με αμηχανία απέναντι στη γενολογική του αποτίμηση – με αποτέλεσμα ο *Ερωτόκριτος* να έχει κατά καιρούς θεωρηθεί από ‘έπος’ και ‘ιπποτικό μυθιστόρημα’ μέχρι ‘μυθιστορία’ και ‘ερωτικό παραμύθι’. Η άποψη που έχει επικρατήσει σήμερα είναι να θεωρείται ο *Ερωτόκριτος* **‘έμμετρο ερωτικό μυθιστόρημα’**. Καμία, όμως, από τις παραπάνω απόψεις δεν μπορεί να περιγράψει γενολογικά με επάρκεια το κείμενο· ο *Ερωτόκριτος* είναι ένα αριστουργηματικό και γι’ αυτό αιρετικό έργο: αντιστέκεται στις τυποποιήσεις».

Τάσος Καπλάνης, «‘Όπου κατέχει να μιλή με γνώση και με τρόπο...’: Η ποιητική θεωρία του Β. Κορνάρου με αφορμή τα σχόλια ποιητικής του *Ερωτόκριτου*», στον τόμο Στέφανος Κακλαμάνης (επιμ.), *Ζητήματα ποιητικής στον Ερωτόκριτο* (2006), σ. 384.



Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

Γνώμες

- «Η γραμματολογική κατηγορία στην οποία χωρίς αμφιβολία ανήκει ο *Ερωτόκριτος* είναι το 'έμμετρο μυθιστόρημα' και μάλιστα το ερωτικό», «...της τολμηρής αναμείξεως των ειδών...».

Στυλιανός Αλεξίου, *Εισαγωγή στην κριτική έκδοση (1980)*, σ. ο' -οα'.

- «Το είδος της μυθιστορίας [που τώρα αναφέρεται όλο και περισσότερο με τον πιο σύγχρονο, ευρύτερο όρο 'μυθιστόρημα'] αντιπροσωπεύεται στην κρητική λογοτεχνία της ώριμης περιόδου (γύρω στα 1580-1669) από ένα μόνο έργο, τον *Ερωτόκριτο* του Βιτσέντζου Κορνάρου».

David Holton, «Μυθιστορία», στον τόμο του ίδιου (επιμ.) *Λογοτεχνία και Κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης (1997)*, σ. 253.



Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

Γνώμες

- «Μυθιστορία. Ερωτικό/περιπετειώδες αφήγημα με φανταστικό περιεχόμενο, με αναφορά κυρίως σε έργα του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης. [...] Ειδικότερα για την ελληνική βιβλιογραφία, είναι τα αφηγηματικά ερωτικά/περιπετειώδη έργα της Κομνήνειας, Παλαιολόγειας και πρώιμης νεοελληνικής περιόδου στα οποία είναι έντονο το χαρακτηριστικό της εξιδανίκευσης (των ηρώων, του έρωτα, του περίγυρου), το φανταστικό, εξωτικό, και μαγικό ή υπερφυσικό στοιχείο».

Τίνα Λεοντάρη, λ. «Μυθιστορία» στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας των εκδόσεων Πατάκη*, Αθήνα 2012.

- «Πού αλλού στην Ευρώπη, στο γύρισμα του 17ου αιώνα, μπορούμε να διακρίνουμε τη μυθοπλαστική αφήγηση να στρέφεται ταυτόχρονα προς το σύγχρονο δράμα, τη λυρική ποίηση, την προφορική παράδοση, και μάλιστα με τόσες αξίες ποιητικές όσο γίνεται στην περίπτωση του *Ερωτόκριτου*;».

Roderick Beaton, «Ο *Ερωτόκριτος* μέσα στην ιστορική εξέλιξη της μυθιστορίας», στον τόμο *Ζητήματα ποιητικής στον Ερωτόκριτο* (2006), σ. 49.



Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

Γνώμες

- «Ο πιο κατάλληλος ειδολογικός χαρακτηρισμός για τον *Ερωτόκριτο* είναι η μυθιστορία (ρομάντζο) – δηλαδή πρόκειται για μια μυθοπλαστική ιστορία αγάπης και περιπέτειας με αίσιο τέλος».

David Holton, «Ξαναδιαβάζοντας τον *Ερωτόκριτο*», στον τόμο Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη (επιμ.), *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο* (2012), σ. 34-35.

- «Μήπως λοιπόν ο *Ερωτόκριτος*, επειδή εκφράζει κι αυτός, όπως και το γαλλικό συναισθηματικό μυθιστόρημα, 'νοσταλγία για τη σταθερότητα και την αγνότητα', θα μπορούσε να χαρακτηριστεί 'συνασθηματικό' αφηγηματικό ποίημα;»

Γιώργος Καλλίνης, «Τι είναι ο *Ερωτόκριτος* ή πώς τον διαβάζουμε. Το γένος και το είδος», στον τόμο *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο* (2012), σ. 61.



Το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει ο *Ερωτόκριτος*

Γνώμες

- «...η μόνη δυνατότητα θα ήταν [ο *Ερωτόκριτος*] να υπαχθεί στην ευρύτερη κατηγορία του ποιητικού romanzo, όπως το ορίζει ο Giraldi συζητώντας ειδικά για τον *Orlando furioso*. [...] Η κατηγοριοποίηση αυτή, ανεξάρτητα από τον σύγχρονο όρο που θα επιλέξει κανείς για το έργο του Κορνάρου, συνθέτει τους φαινομενικά ασύμβατους χαρακτηρισμούς του *Ερωτόκριτου* ως έπους και ερωτικής μυθιστορίας».

Μιχαήλ Πασχάλης, «Ο γραμματολογικός χαρακτήρας του *Ερωτόκριτου*», στο τόμο Γ. Κ. Μαυρομάτης – Νίκος Αγιώτης (επιμ.), *Πρώιμη νεοελληνική δημώδης γραμματεία*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2012, σ. 470.





ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

Ρυθμικοί και μετρικοί τόνοι – ημιστίχια – ισομετρία – συνίζηση
(Τα παραδείγματα αντλούνται από την έκδοση του Στ. Αλεξίου, 1985)

1. Του κύκλου τα γυρίσματα // που ανεβοκατεβαίνου (Α 1)
2. Του Έρωτα η εμπόρεση // και της φιιλιάς η χάρη (Α 6)
3. Έρχισε κ' εμεγάλωνε // το δροσερό κλωνάρι (Α 57)
4. Εκρουφοαναντρανίζασι // κ' εκρουφοσυντηρούσα (Α 2153)
5. Τον Ήλιο και τον Ουρανό // συχνιά παρακαλούσα (Α 45)
6. κ' ήπασκεν όσο το μπορεί // να βγη από τέτοια μάχη (Α110)
7. Κ' οι δυο εσοπορπατούσασι, // στη ζυγαράν εσάζα,
8. στην όρεξην ευρίσκουντα, // στον πόθον εταιριάζα. (37-8)



Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

- Αποδυνάμωση της τομής – διασκελισμός
8. Γιαύτος δεν έχου ανάπαψη **ουδέ** νύκτα μηδέ μέρα (A 688)
 9. πως να 'ρθη κι ο τραγουδιστής εκείνος που ανιμένει (A 474)
 10. ν' ακούση του τραγουδιστή τση νύκτας, να γνωρίση
ποιος είναι που την τυραννά κι απού τση δίδει κρίση. (A 491-2)
 11. Παρηγοριά κι αλάφρωση επήρε να τ' ακούση·
μέσα τση λέγει ο λογισμός: «Εδά 'χουσι να δούσι
τα μάτια μου το πεθυμού...» (A 1353-5)



Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

- Ομοιοκαταληξία
12. εις έναν άλογο ψαρό πιτήδειος καβαλάρης,
όμορφος, αξαζόμενος κ' ερωτοδιωματάρης. (B 145-6)
 13. Δε θέλει πλιο ο Ρωτόκριτος να στέκη ν' ανιμένη
μα εκίνησε σπουδαχτικά, πάγει στη φλακιασμένη. (E 865-6)
 14. Κ' εκείνον οπού εκόπιασεν ας τον καληνωρίζου
κι ας συμπαθούν τα σφάλματα εκείνα που γνωρίζου. (E 1525-6)
 15. κ' έχει νερά φαρμακερά, κύματα του θανάτου,
βράζου, όχι να δροσίζουσι, σήμερα τα νερά του (Δ 635-6)
 16. σε παραθύρι εκάθουντο με γνώση και με τάξη,
πανίν εκράτει κ' ήκανε γάζωμα με μετάξι (B 609-10)



Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

- Ομοιοκαταληξία (συνέχεια)

17. ετύχαινε ν' αντισταθής, κάλλια να πας στον Άδη,
παρά να κάμης τση τιμής βλάψιμο κι ασκημάδι (A 931-2)

18. Ήτονε δίχως φορεσά κ' εβγήκε από 'να σπήλιο,
ντυμένος άρματα χρουσά που λάμπα σαν τον ήλιο (B 237-8)



Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

(Τα παραδείγματα αντλούνται από την έκδοση του Στ. Αλεξίου, 1985)

- Εφάνη ολόχαρη η αυγή, και τη δροσούλα ρίχνει,
σημάδια τση ξεφάντωσης κείνη την ώρα δείχνει.
- Χορτάρια εβγήκαν εις τη γην, τα δεντρολάκια ανθήσα',
κι από τσ' αγκάλες τ' Ουρανού γλυκός Βορράς εφύσα. 770
- Τα περιγιάλια ελάμπασι, κ' η θάλασσα εκοιμάτο,
γλυκός σκοπός εις τα δεντρά κ' εις τα νερά εγρικότο.
- Ολόχαρη και λαμπυρή ημέρα ξημερώνει,
εγέλα-ν η Ανατολή, κ' η Δύση καμαρώνει.
- Ο Ήλιος τες ακτίνες του παρά ποτέ στολίζει 775
με λάμψιν, κι όλα τα βουνά και κάμπους ομορφίζει.
- Χαμοπετώντας τα πουλιά εγλυκοκιλαδούσαν,
στα κλωναράκια τω' δεντρών εσμίγαν κ' εφιλούσαν.
- Δυό-δυό εζευγαρώνασι, ζεστός καιρός εκίνα,
έσμιξες, γάμους, και χαρές εδείχνασι κ' εκείνα. 780



Η μετρική του *Ερωτόκριτου*

Ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στον *Ερωτόκριτο*

(συνέχεια)

Εσκόρπισεν η συννεφιά, οι αντάρες εχαθήκαν,
πολλά σημάδια τση χαράς στον Ουρανό εφανήκαν.

Παρά ποτέ τως λαμπυρά, τριγύρου στολισμένα,
στον Ουρανό είν' τα νέφαλα σαν παραχρυσωμένα.

Τα πάθη πλιό δεν κιλαδεί το πρικαμένο αηδόني, 785
αμέ πετά πασίχαρο, μ' άλλα πουλιά σιμώνει.

Γελούν τση Χώρας τα στενά, κ' οι στράτες καμαρώνουν,
όλα γρικόύν κουρφές χαρές, κι όλα τσι φανερώνουν.

ξΚαι μες στη σκοτεινή φλακήν, οπού'το η Αρετούσα,
εμπήκα' δυό όμορφα πουλιά, κ' εγλυκοκιλαδούσα'. 790

Στην κεφαλήν της Αρετής συχνιά χαμοπετούσι,
και φαίνεται σου και χαρές μεγάλες προμηνούσι.

Πάλι με τον κιλαδισμόν απ' τη φλακήν εφύγαν,
αγκαλιαστά, περιμπλεχτά τσι μούρες τως εσμίγαν.





ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Παρομοίωση:** «ωσά βροντή και πλιότερα ήκαμ' όντ' εκτυπήσα» Β 1613
- **Εκτενής παρομοίωση:** με αναφορικό και δεικτικό μέρος και κοινό όρο.

(Τα παραδείγματα αντλούνται από την έκδοση του Στ. Αλεξίου, 1985)

«Μοιάζει η Αρετούσα τ' άρρωστου οπού πολλά τον κρίνει

κάηλα βαρά κι όλα διψά, πάντα ζητά να πίνη

κι όσο τού δίδουν το νερό, πλια καίγεται και βράζει

και πλια πληθαίνει η δίψα του και πλια τότε πειράζει·

και πλια ο καημός στα σωθικά τότε κεντά και ξάφτει

και τό ζητά για γιατρικόν, εκείνο τότε βλάφτει·

όση ώραν έχει το νερό στο στόμα, δρόσος παίρνει

κ' ύστερα δυνατότερη η δίψα του γιαγέρνει.

Όση ώρα το Ρωτόκριτον εθώρει η Αρετούσα,

τα σωθικά τση κ' η καρδιά το δρόσος εγροικούσα [...]

μα σαν εμίσεψε από κει και πλιο δεν τον εθώρει,

κιαμιάς λογής ανάπαψη δεν ηύρισκεν η κόρη». (Γ 1-14)



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Κλίμαξ:** Σειρά λέξεων ή φράσεων όπου η μία λέξη ή φράση είναι πιο έντονη σε νόημα από την προηγούμενη (βλ. στην εκτενή παρομοίωση, στ. 3-5).
- **Αντίθεση:** βλ. στην εκτενή παρομοίωση, στ. 6, 13, και:
«Αμ' όσην ώραν ήβλεπεν εκείνο που την κρίνει,
οι λογισμοί κ' οι πόνοι της τσή κάναν καλοσύνη,
μα σαν τον είχε στερευτή, περίσσα ετυραννάτο
κι όλη εξαναμαλάσσετο κι όλη εξαναγεννάτο» (Γ 19-22).
- **Παραλληλισμός:** βλ. στ. Γ 22 πιο πάνω.
- **Παροιμία:** «γιατί τα λόγια τ' άμοιαστα στη ζυγαρά δε σάζου», Β 1652 (=το άπρεπα λόγια δεν κάνουν τη ζυγαριά να ισορροπήσει, άρα δεν αξίζουν).
- **Πολυσύνδετον:** η χρήση και επανάληψη συνδέσμων· βλ. στην εκτενή παρομοίωση, στ. Γ 3-6.



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Ασύνδετον:** η παράλειψη των συνδέσμων ανάμεσα σε προτάσεις.
«Εσύ 'σουνε τα μάτια μου, εσύ ήσουνε το φως μου,
εις κάθε ανάγκη και κακόν εσύ ήσουν ο γιατρός μου». (Γ 105-106)
- **Αύξεις (*amplificatio*), επέκταση:** η διεύρυνση ενός επιχειρήματος με λεπτομέρειες και επεξηγήσεις.
«κατέχεις πως εισέ πολλά το ζο του ανθρώπου μοιάζει
κι οπού 'χει γνώση κι ομυαλόν ετούτα ας τα λογιάζη·
άνθρωπος να 'ναι δυνατός, να 'χη αντρεία και χάρη,
πλια δύναμη και πλιαν αντρεία έχει το λεοντάρι·
κι αν είν' στα πόδια γλήγορος και πιλαλεί και τρέχει,
τούτη τη γληγορότητα και πλια το λάφιν έχει·
κι αν η φωνή του είναι γλυκειά, μελωδική η λαλιά του
και παίρνουν αναγάλλιασην όσοι σταθού κοντά του,
είναι πολλώ λογιώ πουλιά που γλυκοκιλαδούσι...» (Α 1163-1171)



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Ζεύγμα:** η χρήση ενός ρήματος για περισσότερες από μία προτάσεις· βλ. στ. Α 1169 πιο πάνω.
- **Προσωποποιία:** η προσωποποίηση.
«Κ' Έρωτας είν' ο μάγερος, συμπαίνει και σπουδάζει
και τσι **φ**τερούγες του συχνιά ανεβοκατεβάζει·
φυσά και ξά**φ**τει τη **φ**ωτιά μην πάγη να του σβήση,
τη μαγεριάν ακάμωτη δε θε να την **αφ**ήση·
κείνος ο αέρας τω **φ**τερώ που ξά**φ**τει το καμίνι
κάνει τον αναστεναμό π' έτσι συχνιά με κρίνει...» (Γ 337-342)
- **Υπερβολή:** περιγραφή που ξεπερνά τα όρια του αληθινού.
«Χίλιοι σγουράφοι να βρεθού, με τέχνη, με κοντύλι
να θε να σγουραφίσουσι μάτια άλλα κι άλλα χείλη,
τη στόρησή σου ως τήνε δου, χάνεται η μάθησή τως,
γιατί καλλιιά 'ναι η τέχνη μου παρά την εδική τους». (Γ 1425-1428)



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Αναφορά ή επαναφορά ή επάνοδος:** η επανάληψη της πρώτης λέξης σε μια σειρά από προτάσεις.

«Ὡρες εξελιγώνετο κι ὠρες νεκρή απομένει
και ὠρες ἦτο ζωντανή κι ὠρες αποθαμένη». (Ε 699-700)

«Τίνος τον πόδαν ἤκοφτε, τίνος τη χέρα ρίχτει,
τίνος εκόπη η κεφαλή, τίνος το στήθι ενοίχτη». (Δ 1047-8)

- **Χιαστό:**

«Εγέλαν η ανατολή κι η δύση καμαρώνει». (Ε 776)

«Γελούν τση χώρας τα στενά κι οι στρατές καμαρώνου». (Ε 789)

- **Παρήχηση ή παρονομασία:** το παιχνίδι της επανάληψης ενός ήχου/γράμματος σε γειτονικές λέξεις, με στόχο την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος (π.χ. έμφαση, ή μίμηση κάποιου ήχου). Βλ. στην εκτενή παρομοίωση και στην προσωποποίηση τα τονισμένα σύμφωνα.



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Χαρακτηρισμός** (η περιγραφή του σώματος ή του πνεύματος ενός ατόμου), **εικών** (η περιγραφή ενός ατόμου με σχήματα λόγου), **ενάργεια** (ζωντανή περιγραφή που κάνει τον ακροατή ή τον αναγνώστη να νομίζει ότι βλέπει ή ακούει αυτό που περιγράφεται):

«Με στόλιση βασιλική και πλούσα πλια παρ' άλλη
και μ' έπαρσες ρηγατικές και μ' αφεντιά μεγάλη
επρόβαλεν ωσάν αιτός στ' άλογο καβαλάρης
του ρήγα του Βυζάντιου ο γιος ο κανακάρης,
με καβαλάρους είκοσι κ' είκοσι πεζολάτες
κι από μακρά επλουμίζασι κ' ελάμπασιν οι στράτες. [...]

(βλ. συνέχεια στην επόμενη διαφάνεια)



Ρητορικά σχήματα στον *Ερωτόκριτο*

- **Χαρακτηρισμός** (η περιγραφή του σώματος ή του πνεύματος ενός ατόμου), **εικών** (η περιγραφή ενός ατόμου με σχήματα λόγου), **ενάργεια** (ζωντανή περιγραφή που κάνει τον ακροατή ή τον αναγνώστη να νομίζει ότι βλέπει ή ακούει αυτό που περιγράφεται):

«Αδειάσασι ως τον είδασι, κ' εκάμασί του τόπο
κ' έλαμψε ωςάν αυγερινός στη μέση των ανθρώπω.
Εφάνηκε, ως επρόβαλεν, η αφεντιά την έχει·
καθένας τον εγνώρισε, κι ας μην τότε κατέχη,
πως είν' αφέντης, βασιλιός, ψηλού δεντρού κλωνάρι,
πειδή τον συντροφιάζουσι πεζοί και καβαλάρη. [...]
Έτ'ονε δράκος στην καρδιά, στη δύναμη λιοντάρι·
ποτέ δεν εφοβήθηκε πεζό ουδέ καβαλάρη». (B 365-414)



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Εκδόσεις

- Κριτική έκδοση: *Βιτσέντσος Κορνάρος Ερωτόκριτος*, κριτική έκδοση, εισαγωγή, σημειώσεις, γλωσσάριο Στυλιανός Αλεξίου, Αθήνα 1980.
- Χρηστική έκδοση: *Βιτσέντζος Κορνάρος Ερωτόκριτος*, επιμέλεια Στυλιανός Αλεξίου, Αθήνα 1985.

Μελέτες

- David Holton, «Μυθιστορία», στον τόμο του ίδιου (επιμ.) *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, απόδοση στα ελληνικά: Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο 1997.
- David Holton, «Πώς οργανώνεται ο *Ερωτόκριτος*;», στον τόμο του ίδιου *Μελέτες για τον Ερωτόκριτο και άλλα νεοελληνικά κείμενα*, μετάφραση Μαρία Αθανασοπούλου, Αθήνα 2000, σ. 71-86.
- Γ.Κ. Μαυρομάτης, *Το πρότυπο του Ερωτόκριτου*, Ιωάννινα 1982.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Μελέτες

- Massimo Peri, *Του πόθου αρρωστημένος. Ιατρική και ποίηση στον Ερωτόκριτο*, μετάφραση Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Ηράκλειο 1999.
- Dia M.L. Philippides – D. Holton, *Του κύκλου τα γυρίσματα: ο Ερωτόκριτος σε ηλεκτρονική ανάλυση*. Τόμοι Α' - Δ', Αθήνα 1996.
- Ναταλία Δεληγιαννάκη, «Ο διασκελισμός στον *Ερωτόκριτο*», στον τόμο *Νάσος Βαγενάς (επιμ.), Νεοελληνικά μετρικά*, Ρέθυμνο 1991.
- Ναταλία Δεληγιαννάκη, «Το χιούμορ του ποιητή στον *Ερωτόκριτο*», στον τόμο *Οι ποιητές του Γ.Π. Σαββίδη*. Αθήνα 1998, σ. 143-160.
- Wim Bakker, «Τα τρία αστέρια της γκιόστρας στον *Ερωτόκριτο*», *Θησαυρίσματα* 30 (2000), σ. 339-378.
- Γ.Π. Σαββίδης, «Πόσο 'θαλασσινός' ήταν ο Βιτσέντζος Κορνάρος;», στον τόμο *Λοιβή εις μνήμην Ανδρέα Γ. Καλοκαιρινού*, Ηράκλειο 1994, σ. 39-50.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Μελέτες

- A. S. M. Bot, “Η ύστατη δοκιμασία της Αρετής”, *Neograeca Medii Aevi V. Αναδρομικά και Προδρομικά. Approaches to Texts in Early Modern Greek. Papers from the conference Neograeca Medii Aevi V, Exeter College, University of Oxford, September 2000*, edited by Elisabeth Jeffreys and Michael Jeffreys, Oxford 2005, σ. 395-409.
- Μ. Λασιθιωτάκης, «Πετραρχικά μοτίβα στον Ερωτόκριτο», *Θησαυρίσματα* 26 (1996): 143-177.
- Μάρθα Αποσκήτη, «Παρεμβάσεις του ποιητή στον Ερωτόκριτο», στον τόμο της ίδιας *Κρητολογικά. Αναγεννησιακά και νεώτερα*, Αθήνα 2003, σ. 145-152.
- Γιώργος Καλλίνης, «Λειτουργίες του αφηγητή στην αναγεννησιακή ιταλική ποίηση και στον Βιτσέντζο Κορνάρο (με αφορμή τον πρόλογο του Ερωτοκρίτου)», *Ελληνικά* 52 (2002), 295-304.
- Κώστας Ε. Αποστολάκης, «Οπού κατέχει να μιλή: σχετικά με τη ρητορική του Ερωτόκριτου του Κορνάρου», *Πεπραγμένα Θ’ Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2004, σ. 133-143.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Αφιέρωματα – πρακτικά συνεδρίων.

- *Ερωτόκριτος, ο ποιητής και η εποχή του.* Αφιέρωμα ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, εφημ. *Η Καθημερινή*, Κυριακή 11 Ιουνίου 2000, επιμ. Κωστής Γιούργος.
- *Ερωτόκριτος.* Αφιέρωμα ΔΙΑΒΑΖΩ, ν. 454 (Σεπτέμβριος 2004), επιμ. Βρασίδης Καραλής.
- *Ζητήματα ποιητικής στον Ερωτόκριτο*, επιμ. Στέφανος Κακλαμάνης, Ηράκλειο 2006. [= Πρακτικά του ομότιτλου συνεδρίου, Ηράκλειο – Ρέθυμνο 13-15/11/2003]
- *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Σητεία 31/7-2/8/2009, επιμ. Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη, Ηράκλειο 2012.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η Θυσία του Αβραάμ

Εκδόσεις

- Κριτική έκδοση: *Η Θυσία του Αβραάμ*, κριτική έκδοση W. Bakker – A.F. van Gemert, Ηράκλειο 1996.
- Χρηστική έκδοση: Wim F. Bakker – Arnold F. van Gemert (επιμ.), *Η Θυσία του Αβραάμ*, Ηράκλειο 1998.

Μελέτες

- Ντία Φιλιππίδου, *Η Θυσία του Αβραάμ στον υπολογιστή: λεξιλογικοί πίνακες και υφολογικά σχόλια*, Αθήνα 1986.
- Wim Bakker, «Θρησκευτικό δράμα», στον τόμο D. Holton (επιμ.) *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, απόδοση στα ελληνικά: Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο 1997.



Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναστασία
Μαρκομιχελάκη «Βιτσέντζος Κορνάρος, Εισαγωγικά στον Ερωτόκριτο Μέρος
Β». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS225/>





Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευθυμία Χ. Πέτκου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-14.



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

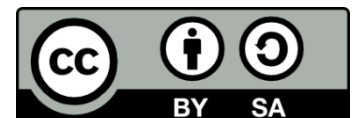


ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ



Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

